

2 Structuurbeeld MKB

In dit hoofdstuk wordt een beknopt beeld geschetst van de structuur van het MKB in de marktsector¹. Daarbij wordt onder andere de structuur van het MKB afgezet tegen die van het grootbedrijf. Als eerste volgt een algemene beschrijving van de structuur van het MKB. Daarna komen achtereenvolgens de volgende onderwerpen aan bod: het aantal ondernemingen, de afzetmarkten en de bruto toegevoegde waarde van het MKB, werkgelegenheid, arbeidsproductiviteit en inkomensvorming in het MKB en de investeringen in het MKB. Genoemde onderwerpen komen verderop in dit rapport uitgebreider aan de orde, waarbij de recente ontwikkelingen centraal staan.

2.1 Algemeen beeld van het MKB

Tot het midden- en kleinbedrijf (MKB) behoren alle actieve ondernemingen uit het bedrijfsleven met minder dan 100 werknemers. De volgende sectoren maken deel uit van het bedrijfsleven:

- industrie
- bouwsector
- groothandel
- detailhandel
- autosector
- horeca
- transport- en communicatiesector
- financiële en zakelijke diensten
- persoonlijke dienstverlening
- overige marktsectoren².

In Nederland zijn ongeveer 780.000 ondernemingen actief in de marktsector³. Het merendeel van deze ondernemingen (circa 776.000) is actief binnen het MKB (zie tabel 2.1). Dit houdt in dat ruim 99% van alle ondernemingen in het bedrijfsleven behoort tot het MKB, bedrijven met minder dan 100 werknemers. Circa 5.000 bedrijven worden tot het grootbedrijf gerekend.

Het MKB heeft een belangrijk aandeel in de totale afzet, bruto toegevoegde waarde en werkgelegenheid. In 2010 was het MKB goed voor 43% van de totale afzet van het bedrijfsleven en voor 49% van de totale bruto toegevoegde waarde. In het MKB zijn ongeveer 3,6 miljoen personen werkzaam. Dit is meer dan de helft van de totale werkgelegenheid in het bedrijfsleven.

De arbeidsproductiviteit van het MKB ligt met 62.000 euro lager dan de arbeidsproductiviteit voor het totale bedrijfsleven. De winst van het MKB ligt (na correctie van de beloning van de zelfstandigen) lager dan de winst van bedrijven uit het grootbedrijf. Het MKB investeert vrijwel evenveel als bedrijven uit het grootbedrijf.

¹ De marktsector bestaat uit het bedrijfsleven, zonder overheid, maar ook zonder de delfstoffenwinning, verhuur en exploitatie van onroerend goed en de zorgsector.

² Tot de overige sectoren worden gerekend landbouw en visserij en nutsbedrijven.

³ De marktsector bestaat uit het bedrijfsleven, zonder overheid, maar ook zonder de delfstoffenwinning, verhuur en exploitatie van onroerend goed en de zorgsector.

tabel 2.1 Kerngegevens van het MKB in vergelijking met de totale marktsector* in 2010

	MKB	grootbedrijf	totaal
ondernemingen per 31-12-2010 (x 1.000)	776	5	781
afzet (in mld. €)	389	517	905
w.v. buitenland	81	186	268
binnenland	307	330	638
bruto toegevoegde waarde (fk) (mld. €)	177	180	357
arbeidsvolume (x 1.000)	2.850	1.963	4.812
aantal werkenden (x 1.000)	3.576	2.439	6.015
w.v. zelfstandigen	810	4	814
arbeidsproductiviteit (in 1.000 €)	62	92	74
winst na correctie beloning zelfstandigen (mld. €)	18	33	51
investeringen (mld. €)	22	25	47

* De marktsector bestaat uit het bedrijfsleven, zonder overheid, maar ook zonder de delfstofwinning, verhuur en exploitatie van onroerend goed en de zorgsector. Het MKB bestaat uit bedrijven tot 100 werkenden. Het grootbedrijf bestaat uit bedrijven met 100 werkenden of meer.

Bron: Prognose kerngegevens MKB.

2.2 Ondernemingen

In Nederland waren op 1 januari 2011 ongeveer 776.000 ondernemingen actief in het MKB. Tabel 2.2 laat zien dat ruim 90% van deze bedrijven deel uitmaakt van het kleinbedrijf. Dit zijn bedrijven met minder dan 10 werknemers. Het grootbedrijf (100 werknemers en meer) bestaat uit ongeveer 5.000 bedrijven, waarvan twee vijfde 250 of meer werknemers in dienst heeft.

tabel 2.2 Aantal actieve ondernemingen in de marktsector* per 1-1-2011 naar grootteklasse (x 1.000)

	aantal
MKB	776
- kleinbedrijf (<10)	716
- middenbedrijf (10-99)	60
grootbedrijf	5
- middelgroot (100-249)	3
- zeer groot (≥250)	2
totale marktsector	781

* De marktsector bestaat uit het bedrijfsleven, zonder overheid, maar ook zonder de delfstofwinning, verhuur en exploitatie van onroerend goed en de zorgsector.

Bron: Prognose kerngegevens MKB.

Veruit de grootste groep ondernemingen uit het MKB is actief in de financiële en zakelijke diensten (zie tabel 2.3). Ruim een kwart van de actieve ondernemingen in het bedrijfsleven behoort tot deze sector. Deze sector herbergt een breed scala aan bedrijven, zoals de assurantietussenpersonen, ingenieurs- en architectenbureaus en schoonmaakbedrijven. Ook in de bouw, de detailhandel en de persoonlijke dienstverlening zijn relatief veel ondernemingen actief. Samen zijn deze vier sectoren goed voor 62% van het aantal actieve ondernemingen in het bedrijfsleven.

tabel 2.3 Aantal actieve ondernemingen in de marktsector* per 1-1-2011 naar sector en grootteklasse (x 1.000)

<i>sectoren</i>	<i>MKB</i>	<i>grootbedrijf</i>	<i>totaal</i>
industrie	49,2	1,3	50,5
bouw	113,5	0,4	113,9
groothandel	63,7	0,5	64,3
detailhandel	79,2	0,3	79,4
autosector	24,6	0,1	24,7
horeca	38,3	0,1	38,4
transport en communicatie	29,4	0,5	29,9
financiële en zakelijke diensten	218,8	1,3	220,2
persoonlijke dienstverlening	71,2	0,4	71,6
overige marktsectoren	88,0	0,1	88,1
totale marktsector	775,9	5,1	780,9

* De marktsector bestaat uit het bedrijfsleven, zonder overheid, maar ook zonder de delfstofwinning, verhuur en exploitatie van onroerend goed en de zorgsector.

Bron: Prognose kerngegevens MKB.

2.3 Afzet

In totaal is het MKB goed voor 43% van de totale afzet (tabel 2.4). Binnen het MKB heeft het middenbedrijf meer afzet dan het kleinbedrijf. Gezien het feit dat ruim 90% van alle bedrijven in het MKB behoort tot het kleinbedrijf (zie 'Ondernemingen') betekent dit dat bedrijven uit het middenbedrijf gemiddeld (veel) meer afzet genereren dan bedrijven uit het kleinbedrijf. Dezelfde argumentatie gaat op voor het grootbedrijf. Slechts 1% van alle bedrijven is grootbedrijf, en daarvan is twee vijfde een zeer groot bedrijf. Toch heeft deze laatste categorie 46% van alle afzet in handen.

tabel 2.4 Afzet in 2010 naar grootteklasse

	<i>x mld. euro</i>	<i>in procenten</i>
MKB	389	43
- kleinbedrijf (<10)	157	17
- middenbedrijf (10-99)	232	26
grootbedrijf	517	57
- middelgroot (100-249)	104	11
- zeer groot (≥250)	413	46
totale marktsector*	905	100

* *De marktsector bestaat uit het bedrijfsleven, zonder overheid, maar ook zonder de delfstofwinning, verhuur en exploitatie van onroerend goed en de zorgsector.*

Bron: Prognose kerngegevens MKB.

Tabel 2.5 toont dat de afzet binnen de sectoren van het MKB ongelijk verdeeld is. De industrie behaalt de meeste afzet, daarop volgt de financiële en zakelijke dienstensector. De afzet van de detailhandel, de autosector en de horeca is relatief gering.

tabel 2.5 Afzet in 2010 naar sector en grootteklasse, in mld. euro

<i>sectoren</i>	<i>MKB</i>	<i>grootbedrijf</i>	<i>totaal</i>
industrie	83,9	211,5	295,4
bouw	47,7	27,1	74,7
groothandel	45,7	33,8	79,6
detailhandel	15,6	13,7	29,3
autosector	11,7	5,4	17,1
horeca	13,2	4,5	17,7
transport en communicatie	27,1	45,4	72,5
financiële en zakelijke diensten	89,4	118,3	207,7
persoonlijke dienstverlening	23,2	15,7	39,0
overige marktsectoren	31,3	41,1	72,4
totale marktsector*	388,8	516,5	905,3
overige sectoren			263,5
totale Nederlandse economie			1.168,8

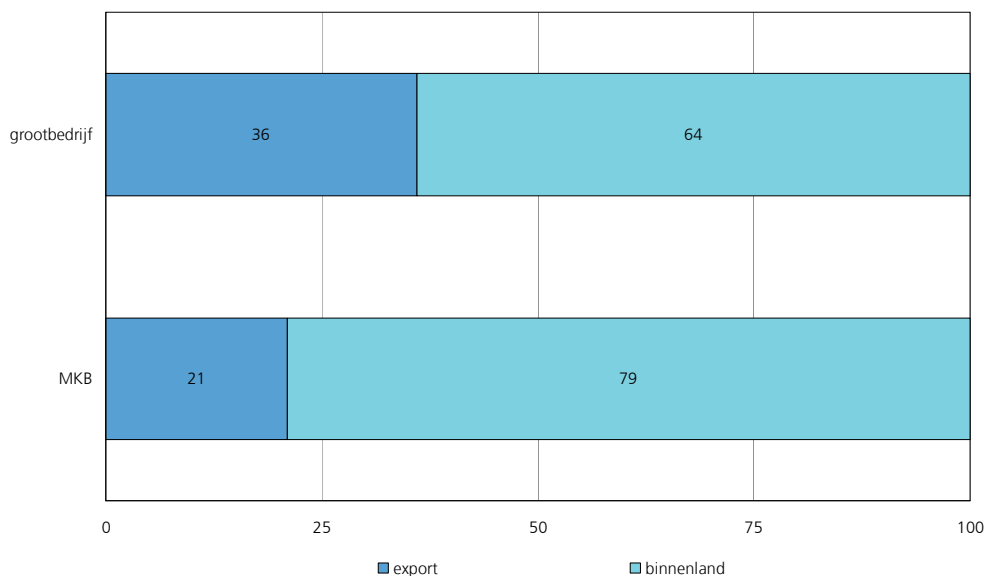
* *De marktsector bestaat uit het bedrijfsleven, zonder overheid, maar ook zonder de delfstofwinning, verhuur en exploitatie van onroerend goed en de zorgsector.*

Bron: Prognose kerngegevens MKB.

De afzetstructuur van het MKB wijkt duidelijk af van de afzetstructuur van het grootbedrijf. Figuur 2.1 maakt dit duidelijk. Het MKB is sterk gericht op de binnenlandse markt. Het grootbedrijf realiseert een groot deel van de afzet op bui-

tenlandse markten⁴. Ruim een derde van de totale afzet komt bij het grootbedrijf voor rekening van leveringen aan het buitenland. Bij het MKB ligt dit percentage op 21.

figuur 2.1 Verdeling van de afzet naar binnenlandse afzet en buitenlandse afzet en naar grootteklasse in 2009 (in procenten)

Bron: Prognose kerngegevens MKB.

Binnen het MKB verschilt het belang van de binnenlandse en de buitenlandse afzet sterk per sector. In de industrie, de groothandel en de transport- en communicatiesector komt een belangrijk deel van de MKB-afzet tot stand uit exportactiviteiten.

De bouw, de detailhandel, de horeca en de persoonlijke dienstverlening zijn (vrijwel) geheel op de binnenlandse markt georiënteerd.

2.4 Bruto toegevoegde waarde

De som van de bruto toegevoegde waarde van het bedrijfsleven en de overheid tezamen wordt ook wel aangeduid als het Nationaal Inkomen in Nederland. In 2010 bedroeg het Nationaal Inkomen 526 miljard euro. De bruto toegevoegde waarde tegen factorkosten is in de totale marktsector in 2010 circa 357 miljard euro. Hiervan komt de helft voor rekening voor het MKB. Voor het kleinbedrijf en het middenbedrijf lopen deze bedragen redelijk gelijk op. Het kleinbedrijf heeft een bruto toegevoegde waarde van bijna 80 miljard euro en het middenbedrijf heeft een bruto toegevoegde waarde van bijna 100 miljard euro. In het grootbedrijf wordt het grootste deel van de toegevoegde waarde gerealiseerd door bedrijven met 250 of meer werknemers.

⁴ De export vindt plaats door de onderneming zelf of via intermediairs. Zo wordt een groot deel van de MKB-afzet verzorgd door de groothandel.

tabel 2.6 Bruto toegevoegde waarde (factorkosten) in 2010 naar grootteklasse

	<i>x mld. euro</i>	<i>in procenten</i>
MKB	177	49
- kleinbedrijf (<10)	80	22
- middenbedrijf (10-99)	97	27
grootbedrijf	180	51
- middelgroot (100-249)	31	9
- zeer groot (≥250)	148	42
totale marktsector*	357	100

* De marktsector bestaat uit het bedrijfsleven, zonder overheid, maar ook zonder de delfstofwinning, verhuur en exploitatie van onroerend goed en de zorgsector.

Bron: Prognose kerngegevens MKB.

Tabel 2.7 geeft weer dat de bruto toegevoegde waarde per sector onderling verschilt. De financiële en zakelijke diensten nemen binnen het MKB ruim een kwart van de bruto toegevoegde waarde voor hun rekening. Ook de industrie, de bouw en de groothandel hebben relatief veel bruto toegevoegde waarde. De detailhandel, de autosector en de horeca zijn de drie sectoren in het MKB met de minste toegevoegde waarde.

tabel 2.7 Bruto toegevoegde waarde (factorkosten) in 2009 naar sector en grootteklasse, in mld. euro

<i>sectoren</i>	<i>MKB</i>	<i>grootbedrijf</i>	<i>totaal</i>
industrie	25,9	41,9	67,8
bouw	19,5	7,8	27,3
groothandel	27,4	13,3	40,7
detailhandel	9,3	7,9	17,2
autosector	5,2	3,0	8,2
horeca	6,4	2,3	8,7
transport en communicatie	10,4	22,2	32,6
financiële en zakelijke diensten	50,0	62,2	112,2
persoonlijke dienstverlening	10,9	6,9	17,7
overige marktsectoren	12,3	12,2	24,5
totale marktsector*	177,3	179,7	357,0
overige sectoren			168,2
totale Nederlandse economie			525,1

* De marktsector bestaat uit het bedrijfsleven, zonder overheid, maar ook zonder de delfstofwinning, verhuur en exploitatie van onroerend goed en de zorgsector.

Bron: Prognose kerngegevens MKB.

2.5 Werkgelegenheid

Het aantal werkenden in de totale marktsector in Nederland kwam in 2010 uit op ongeveer 6 miljoen. Hiervan komt 60% voor rekening van het MKB. Zowel het kleinbedrijf als het middenbedrijf is goed voor 30% van de werkgelegenheid. Relatief veel mensen werken bij bedrijven met 250 of meer werknemers; ruim 2 miljoen werknemers zijn hier werkzaam.

tabel 2.8 Aantal werkenden in 2010 naar grootteklasse

	<i>aantal (x 1.000)</i>	<i>in procenten</i>
MKB	3.576	59
- kleinbedrijf (<10)	1.798	30
- middenbedrijf (10-99)	1.778	30
grootbedrijf	2.439	41
- middelgroot (100-249)	427	7
- zeer groot (≥250)	2.012	33
totale marktsector*	6.015	100

* De marktsector bestaat uit het bedrijfsleven, zonder overheid, maar ook zonder de delfstofwinning, verhuur en exploitatie van onroerend goed en de zorgsector.

Bron: Prognose kerngegevens MKB.

Binnen het MKB neemt de sector financiële en zakelijke diensten met bijna 900.000 werkzame personen de meeste werkgelegenheid voor zijn rekening (tabel 2.9). Ook de industrie en de detailhandel zijn met respectievelijk 417.000 en 429.000 werkenden belangrijk voor de werkgelegenheid in het MKB.

In de autosector, de horeca, de persoonlijke dienstverlening (onder meer kappers, schoonheidsspecialisten e.d.), de bouw en de groothandel is het aandeel van MKB-bedrijven in de werkgelegenheid relatief hoog. Deze sectoren zijn over het algemeen kleinschalig.

tabel 2.9 Aantal werkenden (x 1.000) naar sector en grootteklasse in 2010

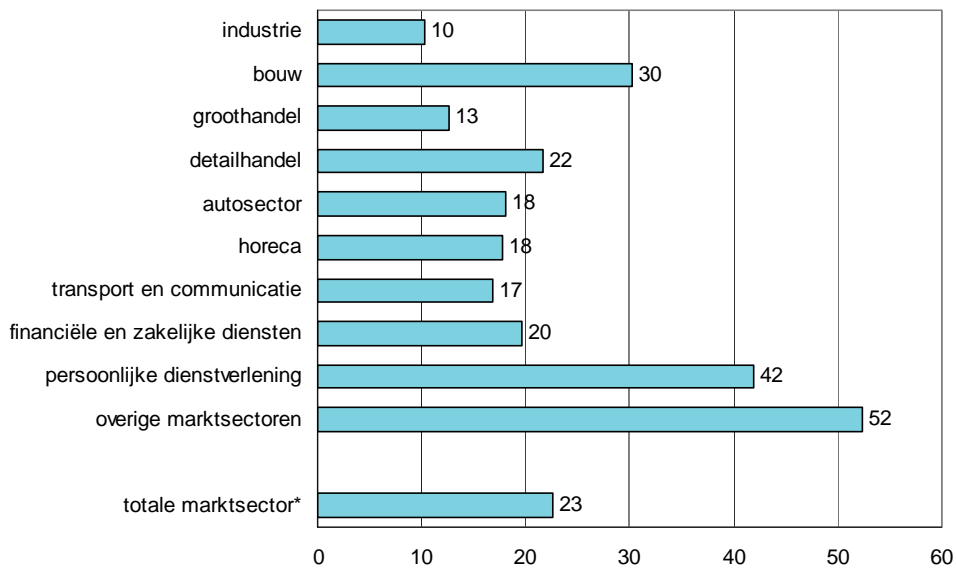
<i>sectoren</i>	<i>MKB</i>	<i>grootbedrijf</i>	<i>totaal</i>
industrie	417	473	890
bouw	356	122	479
groothandel	386	139	525
detailhandel	429	336	765
autosector	121	34	155
horeca	269	46	316
transport en communicatie	198	260	458
financiële en zakelijke diensten	880	843	1.723
persoonlijke dienstverlening	287	142	429
overige marktsectoren	232	42	275
totale marktsector*	3.576	2.439	6.015
overige sectoren			2.333
totale Nederlandse economie			8.348

* *De marktsector bestaat uit het bedrijfsleven, zonder overheid, maar ook zonder de delfstofwinning, verhuur en exploitatie van onroerend goed en de zorgsector.*

Bron: Prognose kerngegevens MKB.

Bijna een kwart van de werkzame personen in het MKB is zelfstandig ondernemer. Het aandeel van zelfstandigen in de werkgelegenheid in het MKB verschilt per sector (figuur 2.2). Vooral in de persoonlijke dienstverlening en de bouw zijn veel zelfstandigen werkzaam. De zelfstandigen in de persoonlijke dienstverlening nemen 42% van het arbeidsvolume voor hun rekening. Zij zijn veelal werkzaam als zelfstandig werkende kappers, schoonheidsspecialisten, voetverzorgers e.d. De werkgelegenheid in de bouw wordt gekenmerkt door de aanwezigheid van veel zelfstandigen zonder personeel. De zelfstandigen in deze sectoren hebben een aandeel van ongeveer 30% in de werkgelegenheid. In de industrie en de groothandel zijn, met een aandeel van rond de 10%, naar verhouding weinig zelfstandigen te vinden.

figuur 2.2 Aandeel zelfstandigen in het MKB naar sectoren in 2010 (in procenten van het aantal werkenden)

* De marktsector bestaat uit het bedrijfsleven, zonder overheid, maar ook zonder de delfstofwinning, verhuur en exploitatie van onroerend goed en de zorgsector.

Bron: Prognose kerngegevens MKB.

2.6 Arbeidsproductiviteit

De arbeidsproductiviteit⁵ bedraagt in het MKB ongeveer 62.000 euro. De arbeidsproductiviteit is afhankelijk van schaalgrootte en van de sector. Zo ligt de arbeidsproductiviteit bij kleinere bedrijven doorgaans lager. Maar ook in sectoren zoals de detailhandel en de horeca ligt de arbeidsproductiviteit lager.

Het kleinbedrijf heeft een gemiddelde arbeidsproductiviteit van 56.000 euro en loopt daarmee flink achter op het middenbedrijf, waar de arbeidsproductiviteit 68.000 euro bedraagt. In het grootbedrijf is de gemiddelde arbeidsproductiviteit met 92.000 euro aanzienlijk hoger.

⁵ De arbeidsproductiviteit wordt gemeten als bruto toegevoegde waarde tegen factorkosten per arbeidsjaar.

tabel 2.10 Arbeidsproductiviteit in 2010 naar grootteklasse

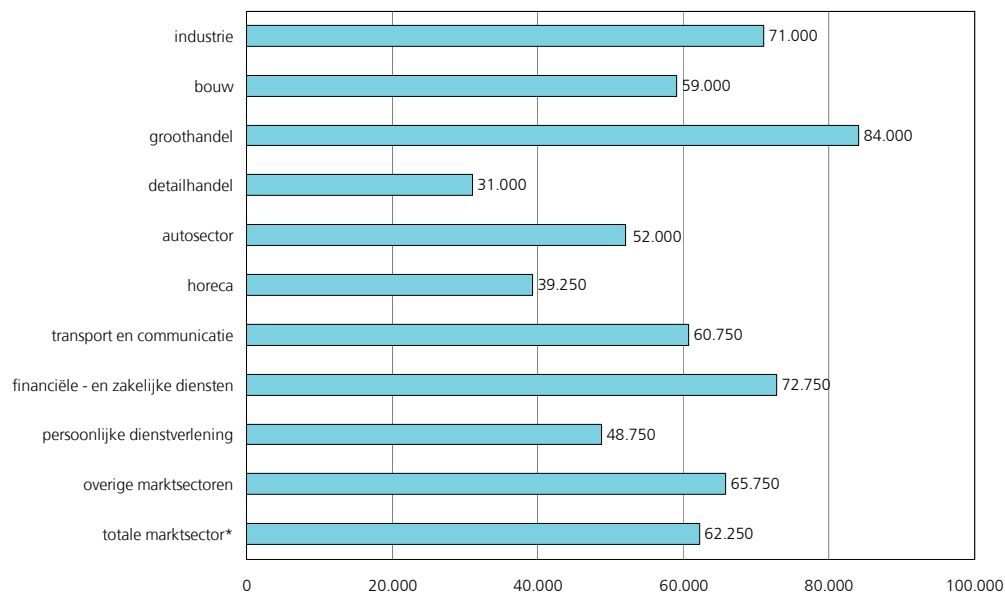
	<i>x 1.000 euro</i>
MKB	62
- kleinbedrijf (<10)	56
- middenbedrijf (10-99)	68
grootbedrijf	92
- middelgroot (100-249)	86
- zeer groot (≥250)	93
totale marktsector*	74

* De marktsector bestaat uit het bedrijfsleven, zonder overheid, maar ook zonder de delfstofwinning, verhuur en exploitatie van onroerend goed en de zorgsector.

Bron: Prognose kerngegevens MKB.

Het MKB scoort in de sector groothandel de hoogste arbeidsproductiviteit (zie figuur 2.3). De horeca en met name de detailhandel blijven hierbij ver achter. Overigens wordt de gemiddelde arbeidsproductiviteit in de detailhandel gedrukt door de aanwezigheid van detaillisten die actief zijn uit overwegingen van hobby of liefdadigheid (zoals o.a. de Wereldwinkels). Deze ondernemers zijn niet of nauwelijks afhankelijk van het inkomen dat in hun bedrijf gevormd wordt. Wel verlagen zij de gemiddelde arbeidsproductiviteit.

figuur 2.3 Arbeidsproductiviteit in het MKB naar sectoren in 2010 (in euro's)

* De marktsector bestaat uit het bedrijfsleven, zonder overheid, maar ook zonder de delfstofwinning, verhuur en exploitatie van onroerend goed en de zorgsector.

Bron: Prognose kerngegevens MKB.

2.7 Winstgevendheid

Er zijn verschillende methoden om een oordeel te geven over wat er in het MKB verdiend wordt in vergelijking met het grootbedrijf. De meest voor de hand lig-

gende variabele om de inkomensvorming te meten is de winst. De winst wordt opgemaakt uit de kostenstructuur van ondernemingen uit het MKB.

Kostenstructuur van het MKB en het grootbedrijf

Tabel 2.11 geeft een overzicht van de kostenstructuur in het MKB en het grootbedrijf. Door verschillen in de kostenstructuur kan de ontwikkeling van de kosten per eenheid product tussen het MKB en het grootbedrijf uiteenlopen. De tabel laat zien dat het aandeel van de winst voor belasting in het MKB flink hoger is dan in het grootbedrijf (13% tegenover 7%). In de winst van het MKB is echter de beloning voor de arbeid van zelfstandigen en voor meewerkende gezinsleden inbegrepen, want een vergoeding voor deze geleverde arbeid is immers niet opgenomen in de loonkosten. EIM heeft daarom een gewaardeerd loon voor zelfstandigen berekend. Als de winst hiervoor wordt gecorrigeerd, blijkt dat de winst in het midden- en kleinbedrijf slechts 5% bedraagt van de brutoproductie en daarmee lager is dan de winst in het grootbedrijf. De winst in het kleinbedrijf, met naar verhouding veel zelfstandigen, is met 2% in plaats van 22% vanzelfsprekend nog ongunstiger.

tabel 2.11 Kostenstructuur in procenten van de brutoproductie in 2010 naar grootteklasse

	<i>bruto- productie</i>	<i>bedrijfskosten</i>	<i>winst voor belasting</i>	<i>winst, gecorrigeerd voor loon zelfstandigen</i>
MKB	100	87	13	5
- kleinbedrijf (<10)	100	78	22	2
- middenbedrijf (10-99)	100	93	7	6
grootbedrijf	100	93	7	6
- middelgroot (100-249)	100	95	5	5
- zeer groot (≥250)	100	93	7	7
totale marktsector*	100	91	9	6

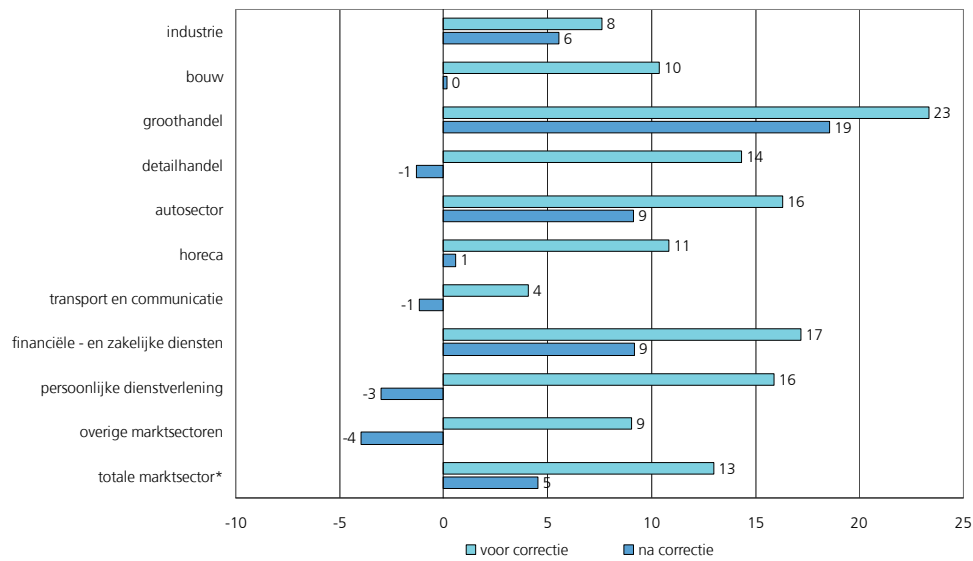
* De marktsector bestaat uit het bedrijfsleven, zonder overheid, maar ook zonder de delfstofwinning, verhuur en exploitatie van onroerend goed en de zorgsector.

Bron: Prognose kerngegevens MKB.

Winst voor belasting: per sector

De winst voor belasting van het MKB is 13% van de brutoproductie (zie figuur 4). Bij zelfstandigen maakt evenwel de beloning voor hun arbeid deel uit van de winst. Na correctie voor het toegerekende loon voor zelfstandigen blijft er een percentage van 5% over. Het winstniveau per MKB-sector verschilt sterk. De hoogste winstpercentages (voor belasting) worden bereikt in de groothandel, de financiële en zakelijke dienstverlening, de autosector en de persoonlijke dienstverlening (zie figuur 2.4). Na correctie voor beloning zelfstandigen is het winstpercentage het hoogst in de groothandel, gevolgd door de financiële en zakelijke dienstverlening en de autosector. Het laagste winstpercentage (na correctie voor beloning zelfstandigen) wordt gerealiseerd in de detailhandel, de transport- en communicatiesector en de persoonlijke dienstverlening. Na correctie beloning zelfstandigen is het winstpercentage in deze sectoren zelfs negatief. Het ongunstige winstpercentage in de detailhandel is een gevolg van de zeer scherpe prijsconcurrentie in de detailhandel sinds 2003, versterkt door de sterk gedaalde vraag als gevolg van de kredietcrisis.

figuur 2.4 Winst voor belasting in het MKB, voor en na correctie beloning zelfstandigen naar sectoren in 2010 (in procenten van de brutoproductie)

* De marktsector bestaat uit het bedrijfsleven, zonder overheid, maar ook zonder de delfstofwinning, verhuur en exploitatie van onroerend goed en de zorgsector.

Bron: Prognose kerngegevens MKB.

2.8 Investeringen

Het MKB investeerde in 2010 22 miljard euro. Dit is iets minder dan het grootbedrijf investeerde (25 miljard euro). Het kleinbedrijf neemt 21% van alle investeringsbedragen voor zijn rekening. De meeste investeringen worden echter gedaan door de zeer grote bedrijven. Maar liefst 45% van alle investeringen wordt gefinancierd door deze zeer grote bedrijven.

tabel 2.12 Investeringen in 2010 naar grootteklasse

	x mld. euro	in procenten
MKB	22	47
- kleinbedrijf (<10)	10	21
- middenbedrijf (10-99)	12	26
grootbedrijf	25	53
- middelgroot (100-249)	4	9
- zeer groot (≥250)	21	45
totale marktsector*	47	100

* De marktsector bestaat uit het bedrijfsleven, zonder overheid, maar ook zonder de delfstofwinning, verhuur en exploitatie van onroerend goed en de zorgsector.

Bron: Prognose kerngegevens MKB.